

מעמדו של ראש הממשלה

1. מנהל את ישיבות הממשלה ואחראי על סדר יומה של הממשלה והנושאים המובאים לדין והחלטה בפניה.
2. משרדו מופקד על גופים רגישים: הוועדה לאנרגיה אטומית, שב"כ, המוסד, לשכת העיתונות הממשלתית והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
3. מרכיב את הממשלה.
4. ראש הממשלה יכול לפטר שר ובסמכות לפזר את הכנסת.
5. בעזרת צוות של יועצים בתחומים שונים הוא מעורה בנעשה במשרדים השונים.
6. התפטרות רה"מ מביאה להתפטרות הממשלה כולה ולהפיכתה לממשלת מעבר ומכאן הדרך היא רק לבחירות חדשות בכנסת.
7. אומנם השרים שווים זה לזה, אך מעמדו של ראש הממשלה עליון יותר. קולו מכריע וכפול. לעמדותיו בנושאים מרכזיים יש משקל רב, ובדרך כלל הוא קובע את מדיניות החוץ והבטחון.

הממשלה מורכבת מראש הממשלה ומהשרים. את השרים ממנה ראש הממשלה על פי שיקול דעתו. על פי החוק חייב ראש הממשלה להיות חבר כנסת, זאת כדי להראות את הכפיפות של הממשלה לכנסת. רק מחצית מהשרים חייבים להיות חברי כנסת.

אחריות הממשלה היא כוללת, כלומר הממשלה כולה אחראית לפעילות של כל שריה. השרים מצדם תומכים בממשלה, אף כי לעתים החלטות הממשלה נוגדות דעת שר זה או אחר.

שר עם תיק – הוא שר שיש לו משרד כמו: משרד המשפטים,

משרד האוצר וכו'. שר בלי תיק – הוא שר שאין באחריותו משרד ספציפי. הוא מבצע תפקידים שמטיל עליו ראש הממשלה, משתתף בישיבות הממשלה ומצביע בהן.

הממשלה מקיימת ישיבה שבועית. ישיבות הממשלה סגורות

לקהל ולתקשורת. הישיבות נפתחות לתקשורת במקרים יוצאי

דופן. בסוף כל ישיבה יוצא הדובר, שהוא מזכיר הממשלה

ונותן דיווח על הישיבה.

בישיבת ממשלה יכולים להיות נוכחים אנשים, שאינם שרים כמו: היועץ המשפטי, יועץ כלכלי – נגיד בנק ישראל, הרמטכ"ל, ראש המוסד, ראש המודיעין, ראש השב"כ וכו'. הללו מוזמנים על ידי הממשלה לצורך דיון בנושאים מסוימים. **החלטות הממשלה מחייבות את כל השרים. הממשלה כולה אחראית למעשיו ולמחדליו של שר אחד.**

כדי להקל על עבודת הממשלה נחלקת העבודה לועדות:

ועדת שרים לענייני רווחה וחברה, ועדת שרים לענייני קליטה וכו'.

הועדות השונות מגבשות החלטות מביאות, אותן לישיבות הממשלה, וזו מאשרת אותן.

תפקידי ראש הממשלה:

סדר היום נקבע על ידי ראש הממשלה והמזכיר בתאום ביניהם.

השרים מעלים את הנושאים הדורשים לדעתם דיון. המזכירות

מכינה את החומר הרלוונטי לדיון ושולחת לשרים. כך הם מגיעים מוכנים לישיבה.

את הישיבות מנהל ראש הממשלה. הוא קובע את זמני הדיון, את נוסח הודעות הסיכום וכו'. במקרה של הצבעת תיקו, קולו של ראש הממשלה שווה שני קולות - עניין זה החל בכנסת ה-14. ראש הממשלה משמש כיו"ר ועדת השרים לענייני ביטחון, מפקח על עבודת ועדות השרים, חותם על חוקי הכנסת, מייצג את הממשלה והמדינה כלפי חוץ וכלפי פנים.

סמכויות ראש הממשלה:

א. התפטרותו של ראש הממשלה גוררת התפטרות הממשלה כולה. **במקרה כזה על פי החוק ראש הממשלה צריך להגיש את מכתב ההתפטרות שלו לנשיא המדינה.**

ב. ראש הממשלה רשאי להעביר שר מכהונתו.

סיום כהונת הממשלה:

כהונתה של ממשלה מסתיימת מכמה סיבות:

- א. ראש הממשלה, או הממשלה החליטו להתפטר.
- ב. פטירת ראש הממשלה.
- ג. הכנסת הצביעה אי אמון בממשלה.
- ד. סיום המועד החוקי של כהונת הכנסת, והיבחרות כנסת חדשה.
- ה. לא נתקבל חוק התקציב עד סוף חודש מרץ.

חוק-יסוד: הממשלה - 1992

חוק יסוד הממשלה החדש, 1992, (החוק לבחירה ישירה) קבע קיומן של שתי מערכות בחירות נפרדות. הבוחרים יצביעו בבחירות לכנסת, ובנפרד בהצבעה אישית וישירה לראש הממשלה. שתי מערכות הבחירות מתקיימות באותו מועד. **על פי חוק זה הבחירות לראשות הממשלה הן יחסיות וארציות.**

▪ מספר השרים מוגבל על פי חוק זה (1992): מינימום 8

שרים מקסימום 24.

▪ על פי חוק זה מחצית מהשרים חייבים להיות חברי כנסת.

האחרים לא חייבים להיות שרים. אלה שאינם חברי כנסת אינם

יכולים להשתתף בהצבעות בכנסת.

חוק הבחירה הישירה בוטל. החוק החדש יכנס לתוקף עם הבחירות לכנסת ה-16.

חוק יסוד: הממשלה - 1995

להלן עיקרי החוק החדש:

כשצריך לכונן ממשלה חדשה יטיל נשיא המדינה, לאחר שהתייעץ עם נציגי הסיעות בכנסת, את התפקיד להרכיב ממשלה על אחד מחברי הכנסת שהסכים לכך; הנשיא יטיל את התפקיד בתוך שבעה ימים מיום פרסום תוצאות הבחירות או מיום היווצרות העילה לכינון ממשלה חדשה, ובמקרה של פטירת ראש הממשלה - בתוך 14 ימים מיום הפטירה.

לחבר הכנסת שנשיא המדינה הטיל עליו את התפקיד להרכיב ממשלה לפי סעיף 7 נתונה תקופה של 28 ימים; הנשיא רשאי להאריך תקופה זו בתקופות נוספות, ובלבד שלא יעלו יחד על 14 ימים.

התפטרות ראש הממשלה - כהתפטרות הממשלה. נפטר ראש הממשלה, רואים את הממשלה כאילו התפטרה ביום פטירתו.

הבעת אי אמון בממשלה תיעשה בהחלטה של הכנסת, ברוב חבריה, לבקש מנשיא המדינה להטיל את הרכבת הממשלה על חבר הכנסת פלוני, שהסכים לכך בכתב.

החליטה הכנסת כאמור, רואים את הממשלה כאילו התפטרה עם קבלת ההחלטה; הנשיא יטיל, בתוך יומיים מקבלת ההחלטה, את התפקיד להרכיב ממשלה על חבר הכנסת שצוין בהחלטה.

לחבר הכנסת שנשיא המדינה הטיל עליו את התפקיד להרכיב ממשלה לפי סעיף זה נתונה למילוי תפקידו תקופה של 28 ימים; הנשיא רשאי להאריך תקופה זו בתקופות נוספות, ובלבד שלא יעלו יחד על 14 ימים.

עברה התקופה לפי סעיף קטן (ד) וחבר הכנסת לא הודיע לנשיא המדינה שהרכיב ממשלה, או שהודיע לו לפני כן שאין בידו להרכיב ממשלה, יודיע נשיא המדינה על כך ליושב ראש הכנסת.

הודיע נשיא המדינה כאמור בסעיף קטן (ה) או שהציג חבר הכנסת ממשלה והכנסת דחתה את הבקשה להביע בה אמון רואים את הכנסת כאילו החליטה על התפזרותה לפני תום כהונתה, והבחירות לכנסת יתקיימו ביום ג' האחרון שלפני תום 90 הימים מיום הודעת הנשיא, או מיום דחיית הבקשה להביע אמון בממשלה, לפי העניין.

סמכות לפזר את הכנסת

ראש הממשלה רשאי, לאחר שהודיע לממשלה על כוונתו לעשות כן, להתפטר על ידי הגשת כתב התפטרות לנשיא המדינה;

נוכח ראש הממשלה כי קיים בכנסת רוב המתנגד לממשלה, ושעקב כך נמנעת אפשרות לפעולה תקינה של הממשלה, רשאי הוא, בהסכמת נשיא המדינה, לפזר את הכנסת בצו שיפורסם ברשומות; הצו ייכנס לתוקפו 21 ימים אחרי יום פרסומו, אלא אם כן הוגשה בקשה לפי סעיף קטן (ב).

לא נתקבל חוק התקציב בתוך שלושה חודשים מיום תחילתה של שנת הכספים, יראו ביום שאחרי סיום התקופה האמורה (להלן - היום הקובע) כאילו החליטה הכנסת על התפזרותה לפני גמר תקופת כהונתה, וייערכו בחירות.

לא תיפתח חקירה פלילית נגד ראש הממשלה אלא בהסכמת היועץ המשפטי למ

מזכיר הממשלה

זהו מינוי של ראש הממשלה. הוא משמש כדובר הממשלה. יחד עם ראש הממשלה הוא קובע את סדר היום של ישיבות הממשלה. הוא יושב בכל ישיבות הממשלה, וכל הסודות גלויים בפניו. עליו לעקוב אחר ביצוע מדיניות הממשלה. בגלל קרבתו לראש הממשלה מצטבר אצלו כוח שהוא לעיתים גדול מכוחם של השרים.

היועץ המשפטי לממשלה

■ הוא חלק מהרשות המבצעת – הממשלה, ולא שייך לרשות השופטת – בתי המשפט. הוא ממונה ומפוטר על ידי הממשלה.

■ המינוי נעשה על פי המלצת שר המשפטים, ובאישור הממשלה.

■ אין קדנציה ליועץ – אין פרק זמן קצוב לכהונתו. מבחינה מנהלית בלבד הוא חלק ממשרד המשפטים. העובדים בלשכתו שייכים למשרד המשפטים. אבל לאחר שנבחר, הוא אינו כפוף לשר בשום צורה. אין לו ממונה, הוא עצמאי.

■ בהתאם לועדת אגרנט – תפקיד היועץ מקביל במעמד ובתנאי השכר, לזה של שופט בית משפט עליון.

סמכויות היועץ המשפטי:

זוהי אחת המשורות הבכורות בתחום הציבורי. תפקיד בעל סמכויות רחבות ועוצמה רבה, ולכן חשוב שיבחר אדם מתאים בעל שיעור קומה. כל סמכויותיו נקבעו על ידי ועדת אגרנט, שטיפלה בנושא ב-1963, ואלה הן:

א. לייעץ לממשלה על חוקיות פעולותיה – מתוך העיקרון שגם הממשלה זרועותיה כפופות לשלטון החוק. לכן תפקידו של היועץ לייעץ מלכתחילה ובדיעבד על פעולות הממשלה, וגם על הדרך שעל פיה היא רוצה לנהוג.

החוק קובע שהממשלה אינה חייבת לבקש את יעוצו של היועץ

המשפטי, אולם אם ביקשה זאת, היא חייבת לפעול על פי חוות

דעתו.

ב. היועץ המשפטי לממשלה מופקד ומנחה את היועצים המשפטיים של משרד הממשלה. הוא אינו ממונה על היועץ המשפטי של הכנסת.

ג. תפקידו לבדוק את חוקיות החוקים.

ד. הוא ראש התביעה הכללית. הוא ופרקליטות המדינה מייצגים את הממשלה בבתי המשפט. הוא עומד בראש כל התביעות הפליליות. תביעה פלילית היא תביעה שבה המדינה היא התובעת. בעוד שתביעה אזרחית היא תביעה שבה אזרח תובע אזרח אחר. במסגרת תפקיד זה עומדות לרשותו כמה סמכויות:

בסמכותו להגיש תביעה נגד כל אדם לרבות שופטים, דיינים ואפילו כנגד ראש הממשלה.

▪ בסמכותו להורות למשטרה להתחיל לחקור.

▪ בסמכותו להורות לשירותי הביטחון לפתוח בחקירה.

▪ בסמכותו להורות למחלקה לחקירות שוטרים לפתוח בחקירה.

▪ בסמכותו להחליט על הפסקת חקירה – אם עוד לא הוגשו כתבי

אישום.

▪ בסמכותו להחליט לא להגיש כתבי אישום – זוהי סמכות משמעותית, שכן באמצעותה נקבעות נורמות ההתנהגות.

▪ בסמכותו לפנות ליו"ר הכנסת ולבקש את הסרת חסינותו של חבר כנסת או שר.

▪ בסמכותו להמליץ על הסרת חסינותם של חברי כנסת. בסמכותו לקבוע ולקיים "שימוע" לאנשי ציבור. "שימוע" פירושו לערוך מעין חקירה לאיש ציבור, שלגביו קיימות שמועות הפוגעות בשמו הטוב. אם הצליח איש הציבור לשכנע את היועץ המשפטי לממשלה בחפותו – אין הוא צריך לעמוד למשפט, אחרת – יישפט.

הפיקוח היחיד שיש על היועץ המשפטי לממשלה הוא הבג"ץ. ניתן לעתור לבג"ץ כנגדו, אלא שעתירה לבג"ץ חייבת לטעון ש"החלטת היועץ המשפטי נגועה בחוסר סבירות קיצונית".

בכל שנות המדינה היו רק 4-5 פעמים, שהתקבלה עתירה כנגד היועץ.

הסיבה לכך נעוצה בכך שאין במדינה עדיין חוקה. ולכן זכויות האזרח לא תמיד נשמרות. באופן תיאורטי יכולה הממשלה לפטר את היועץ, אם אינה מרוצה ממנו. עד עתה זה לא קרה.

ליועץ יש זכות לפעול מתוך יוזמה אישית. בניגוד לבית המשפט, שהנושא חייב להיות מופנה אליו.

-אחריות ממשלתית(משותפת)

-אחריות מינסטריאלית

לאחר תוצאות הבחירות מזמן נשיא המדינה את נציגי כל הסיעות שמצביעות על המועמד שלהן לתפקיד ראש הממשלה. לאחר מכן מטיל הנשיא את תפקיד הרכבת הממשלה על המועמד בעל הסיכויים הגבוהים ביותר להצליח במשימה (לרוב, אך לא תמיד, זה העומד בראש הרשימה שקיבלה הכי הרבה קולות).

האדם הנבחר פותח במשא ומתן עם הסיעות השונות על מנת להשיג רוב בכנסת וליצור קואליציה שתתמוך בממשלה. לאחר הרכבת הממשלה הכנסת מתבקשת לאשר אותה ולתת לא את אמונה.

[שיטת הבחירות בישראל](#) בנויה בצורה שמעודדת ריבוי מפלגות. מעולם לא קרה בישראל שמפלגה אחת זכתה ברוב המושבים בכנסת ולכן תמיד היו מורכבות הממשלות מקואליציה של מספר רשימות שונות שחברו יחדיו על ידי הסכמים קואליציוניים שהם הסכמים שנחתמים בין מפלגות ומבטיחים את תמיכתן של השותפות בקואליציה בממשלה מחד ואת יכולת ההשפעה הניתנת להן בתמורה (כמו תפקידי שרים או התחייבות למדיניות מסוימת) מאידך. הסכמים קואליציוניים חייבים להיות גלויים לעיני הציבור בכדי להבטיח את זכותו לדעת ואת זכותם של חברי כנסת אחרים לדעת אילו הסכמים פוליטיים מחייבים כל אחד מן הצדדים. הסכם קואליציוני אינו הסכם משפטי ובית משפט אינו יכול לכפות את הציות לו. במצב של הפרת הסכם קואליציוני יכולה מפלגה לפרוש או לחילופין להיות מודחת מהממשלה.

פרישה של מפלגה מהקואליציה מצמצמת את כוחה ובמידה ובקואליציה נותרים פחות מ-61 חברי כנסת ניתן להפיל את הממשלה דרך הצבעת אי אמון וללכת לבחירות חדשות.

מפלגות לשון מאזניים – מפלגות לשון מאזניים הן מפלגות שפרישתן יכולה להביא לפירוק הממשלה. למפלגות כאלו לעיתים יש כוח גדול מכוחן הממשי בכנסת שניתן להן בידי הבוחרים, והן מנצלות את הכוח הזה בכדי להפעיל לחץ על הממשלה שצריכה את תמיכתן לשם אינטרסים שונים שלהן (לדוגמה: המפלגות החרדיות).

כל ראשי הממשלות של ישראל שואפים להקים קואליציה רחבה כלל האפשר שתורכב מלמעלה מ-61 חברי כנסת. קואליציה רחבה מחזקת את הלגיטימיות של הממשל, היא מרחיבה את תחושת השותפות הלאומית מכיוון שהחברות בה מצליחות להגיע להסכמה בנוגע לנושאים שעל סדר היום. קואליציה רחבה שכוללת נציגים מקבוצות שונות על

צירי [השסעים בחברה הישראלית](#) מבטאת רצון לגשר על השסעים הללו. כמו כן, קואליציה רחבה מקטינה את התלות של הממשלה במפלגות קטנות שיכולות להוות מפלגות לשון מאזניים וליצור כוח לא מאוזן. קואליציה רחבה מצמצמת את גודלה של האופוזיציה ומקטינה את היכולת שלה להתנגד לפעולות הממשלה ובכך גם קל יותר להעביר חקיקה בכנסת. ולבסוף קואליציה רחבה מבטיחה את היציבות של הממשלה ויכולתה לתפקד באופן יציב. ראה גם: [סמכויות ואחריות הממשלה](#)